

RÉGI SZAJÁNI BÚCSÚJÁRÓK ÉS BÚCSÚK

Mielőtt az egykoron „messzi földön” nevezetes szajáni Szent István-napi búcsúról szólnánk, a szegedi nagytáj népéletét ismertető történetírás alapján elmondunk néhány eseményt, általában a búcsúkról és a régi búcsújárásokról. A fiatalabb nemzedék (akik a világháború után születtek), talán nem is tudják, hogy jó ötven évvel ezelőtt is milyen nagy esemény volt Szajánban a búcsú, és általában a búcsújárás, a zarándoklat. Mert őseink az első világháborúig évente elzarándokoltak a bölcsőbe, a szegedi alsóvárosi templom, a Havi Boldogasszony-templom augusztus 5-ei búcsújára. Egy 1904-ből származó adat szerint az ottani Mária-búcsún részt vett Martonos, Zenta, Csantavér, Félegyháza, Pélmonostor, Majsa, Tömörkény, Szaján, Ludas, Földeák, Lele, Szőreg, Horgos, Makó, Magyarkanizsa és Szabadka népe.

Milyen szakrális esemény vonzotta a néptömegeket Szegedre? Valamikor a templom közelében létezett egy nagyobb állóvíz, a Csöpörke-tó, amelyben a legenda szerint a török időkben mintegy nyolcvan esztendeig, 1630 tájáig rejtőzködött Mária képe. Innen került vissza a főoltárra. Bálint Sándor jegyzetei szerint ezzel a tó vize a népi áhítat alapján mindörökre megszentelődött. Amíg a nagy árvíz után a tó medrét fel nem töltötték, az érkező búcsúsok először a vízben megmosakodtak, ünneplőjükbe öltöztek, és a legtöbben égő gyertyával a kezükben mentek a templomba Mária megtisztelésére. Később már csak egy kút maradt vissza, és ezt szokták még a két világháború között is fölkeresni, de már csak az anyaországi hívek. Itt is megmosakodtak a kút vizében, majd üvegekben vizet vittek belőle orvosságul szemfájósok és lázbetegek számára. A szajáni öregek ma is emlékeznek erre a búcsújárásra. Édesapám mesélte, hogy a szögedi búcsúra indulók a falu északkeleti oldalától Hódegyháza felé húzódó legelőn, a Szögedi határnál gyülekeztek. Itt várták be a környékről és a délebről érkező zarándokok csoportjait Kikindáról, Kisoroszról, Bánáttopolyáról, Tóbáról, Tordáról, és együtt indultak az ősi szülőhely felé. (A Szögedi határ elnevezés onnan ered, hogy 1806-ban a nagyobb tömegben Szaján felé tartó települők itt pihentek meg először.)

A történetírás úgy tartja, hogy a szegedi búcsújárás a török időkben, a XVII. század folyamán bontakozott ki. „Úgy érezzük – vélekedik Bálint Sándor –, hogy a templomot nem csupán a hozzá fűződő csodák, legendák avatták za-

rándokhelyé, hanem különleges történelmi sorsa és földrajzi helyzete is: a táj megpróbáltatásokat átélt népét oltalmazta meg a szétszóródástól. Megőrizte a hittelet, de a magyar nyelv édesanyjai erejével is. A Délvidékre, főleg a Temesközbe, szokottabb nevén Bánátba, majd a homokra települt népünkben tartotta éhben a szegedi származásnak tudatát. Ez az összetartás elsősorban a népi hagyományokban élt.”*

A búcsúra való készülődés a földrajzi távolságtól függően néhány nappal előtte megkezdődött. Szegeden frissen meszelték a házakat, kitakarítottak, és minden szállás- és ellátásbeli előkészületet megtettek az érkező rokonok, vagy akár ismeretlenek befogadására is. A búcsújárás régebben legtöbbször gyalogszerrel történt, de kocsin, újabb időkben természetesen vonaton, legújabban pedig autóbusszon is. A följegyzések szerint a százfadfordulón *búcsúhajók* is jártak: kitűzött keresztel, zöld ággal földíszített, lóvontatta hajók, régies nevéken *luntrák*, amelyekben az alsó Tisza-vidék népe ment a szegedi búcsúra.

Radna, más néven *Máriaradna* a hajdani Délvidék, Bánát, továbbá a szegedi nagytáj, Bácska, de még a Tiszántúl jeles búcsújáró helye volt két évszázadon keresztül. A szerző még gyerekkorából emlékszik rá, hiszen anyai nagyanyja többször is elzarándokolt oda, hogy közben találkozzon Aradon férjnével levő idősebb lányával is. A Kisasszony napján megrendezett búcsúra a szajániak más szomszédos falvak híveivel egészen a második világháborúig rendszeresen elzarándokoltak. Egy 1932-ben készült fénykép meg is örökítette őket. Adatgyűjtéskor a szülői háznál sikerült egy fényképet is föltárnom a régi almárium alsó fiókjában. Ennek bal oldalán a nagy fa előtt áll anyai nagyanyám. Szintén bal felől, az első sorban térdelők közül négyen biztosan szajániak. Azért mondom, hogy biztosan, mert az adatközlők 1993-ban már csak ennyit ismertek föl közülük.

Radna története is a török időkbe nyúlik vissza. A hagyományok szerint 1668-ban történt, hogy egy jámbor aggastyán, aki életét szüzességben töltötte, bizonyos Virchonossa György, a radnai kápolna számára egy Mária-képet adományozott. A kép hamarosan csodatevő hírbe került, és nemsokára a latinság jelképe lesz iszlám és ortodoxia között. A kegyhely híre a török uralom alóli felszabadulás után, különösen az 1708. évi pestisjárvány idején nőtt nagyot. Ez Aradon igen sok áldozatot követelt. A hagyomány szerint egy asszony is belebetegedett. Már három napja halálán volt, amikor egyszer csak magához tért. A körülállókknak azt mondta, hogy a járvány, vagyis Isten büntetése nem fog addig elmúlni, amíg az aradi hívek a radnai képet nagy búcsújárással meg nem tisztelik. Ez meg is történt, és a följegyzések szerint a járvány megszűnt. Radna ezután híveivé avatta az Alföld és Bánát magyar, német, bunyevác, bolgár, román, szlovák népét.

Népünk vallásos hiedelmére jellemző, hogy régen legények, lányok addig nem léptettek házasságra, amíg nem voltak a radnai búcsún. Voltak öregek, akik életükben máshol nem is jártak, csak Radnán. „Az olyan embert, akire nem tudnak más jót mondani – írja Bálint Sándor –, így jellemezték: szereti a meggyet, vót Radnán, jól táncol, szépen fordul.”

*Részlet a szerző Szaján történetét feldolgozó, kiadás előtt álló könyvéből

A radnai búcsún 1932-ben sok-sok szajáni is részt vett. A kép bal oldali negyedében helyezkednek el. Legfölül, pontosan a fa előtt, anyai nagyanyám, özv. Zombori Pálné (Kistera), elöl a térdelő sorban pedig Rúzsa Mária, Takács Gyuráné (balról az első kettő), a 4. Móra Sándorné, az 5. pedig Pap Teréz (Teca)

És ezeknek a páratlan szép szokásoknak, az emberi összetartás fenséges formájának gátat vetett az I. világháború, majd az ország szétdarabolása! Ez a szívekben és a lelkekben is nagy sebet ejtett, s talán még hitünkben is megingatott bennünket.

Töröktopolya, vagy ha úgy tetszik, Bánáttopolya is nevezetes zarándokhely Mária-búcsújáról. Augusztus 14-én ide is eljártak a szajániak sok-sok évtizedig, míg a második világháború után az istenkáromló kommunista rendszer be nem tiltotta a zarándoklást. Pár éve azonban ismét szabad a zarándokló búcsújárás. Kegyhelyként a múlt század derekán terjedt el híre, de csak a környéken. Ez a földhözragadt magyar és német zsellérekből telcpült uradalmi dohánykertész falu 1850 táján iskolát épített, amely egyúttal imaházul is szolgált. Ebben néhány iskolás gyermek 1854 decemberében több alkalommal Máriát vélte megjeleni. Látomásukat tanítójuk, Lengyel Antal is megerősítette. A jelenések a vallomások szerint 1855-ben többször megismétlődtek.

Horváth József törökbecsei szabómester „hit alatt” ezt mondta: „Láttam a Boldogságos Szűz Máriát féltestnyi nagyságban, fején koronával és ennek hegyén egy kereszttel. Mintegy háromujjnyira Mária mellett tündöklött egy kehely, és benne a szent ostya félkerekségben. A kereszt mellett egy virágszál volt, de minő, azt nem tudom megmondani.” Az eseménynek természetesen híre futott. A hirtelen összesereglett népsokaság száma a följegyzések szerint elérte a tízezret. Csodás gyógyulásokat is emlegettek.

E sorok írója régi szép emlékként idézi fel, hogy valamikor a 30-as évek vége felé (talán '39-ben) részt vett a topolyai búcsún egy nagyobb számú szajáni zarándokcsoporttal. Több fiútársával – köztük a Bera fivérekkel – váltakozva az élen haladt, kezében a Mária-zászlóval. Ott hosszú nyári szárazság idején esőért is könyörögtek, s hazafelé jövet nagy zápor érte el őket. Szinte bőrig ázva tértek be immár saját templomukba hálaadó misére.

A régi idők szajáni búcsújáról alig maradt írásos emlék. A jellegzetes búcsúnapi szokásokról éppenséggel semmi. Pedig az öregek szerint még a topolyainál is látogatottabb, tömegesebb volt! Egészen a második világhétségig. Hogyisne, hiszen az előző században elvándorolt fél falu még hosszú évtizedekig kötődött a szikes föld küzdelmes emlékeihez és a népes rokonsághoz. Szent István napján úgyszólván nem is igen volt ház (600–650 ház is volt), ahol búcsúra ne lett volna vendég. Nem is egy, hiszen olykor fél tucatonál is több érkezett. Boldog volt az ilyen család, s boldogtalan az, amelyikhez ilyenkor nem nyitott be senki. A falu népe szerencsére napjainkig fenntartotta azt a szép régi szokást, hogy már az ünnepet megelőző héten hozzálát a ház utcai részének, de legtöbbször a belső oldalak meg a melléképületek kimeszeléséhez. Régebben a házak 80–90 százalékát tiszta fehérre meszelték, és aljukat sötétkék „zoknival” húzták be. Aki tehetett – ez már később vált szokássá – az árok szélén sorakozó akácfaakat is fehérre meszelte. Mert régen csak akácfaát ültettek az utcára, nem pedig tájidegen csenevész fenyőt, tuját meg meggyet, ringlót, sárgabarackot, mint manapság – a hernyók nagy öröme.

A vendégek fogadásának előkészületei is 2–3 nappal előbb kezdődtek. Megsütötték az aprósüteményt, a fonott kalácsot, sós kiflit, kinézték a levágásra kerülő öreg kakast, másutt a pulykát, kövér kacsat, birkahúst rendeltek a juhászoknál. A Gyulafalváról, Muzslyáról, Kisoroszról, Tordáról, Padéről és más távolabbi helységekből érkező vendégek részére felfrissítették a tisztaszbát, lovaiknak és kocsijuknak helyet készítettek az istállóban, illetve a kocsi-színben. Szépen fölsöpörték az udvart, az ablakalját (házuk előtt a járdát). A vendégek rendszerint már előző napon, vagyis kisbúcsúra megérkeztek (délután vagy estefelé) és másnap, de legkésőbb estefelé indultak haza. Hozzánk rendszerint Nagybecskerekéről jött apai nagynéném, a négy közül egy-két gyermekével. Ám csak egy-egy fél napot maradt, mert a két-három napi ott-tartózkodása idején szüleit meg még a másik négy testvérét is illett megtisztelni. Ezenkívül édesanyám adai rokonsága is rendszeres búcsújáró vendégünk volt. A búcsú régebben tulajdonképpen két napig tartott, hiszen már két nappal előbb érkezni kezdtek Bácskából a sátorosok, vagyis a cukrászok, süteményesek, játékszerárosok, bolondkocsisok, körhintások, hajóshintások, faesztérgályosok, késesek, kötelesek, műdísz tárgy-árosok, vendéglősök, papucsosok, de még kötelesek és bocskorosok is. Mert annyi minden volt ott, hogy még szállóige is lett belőle. A néhai Heinrich József zentai főgimnáziumi matematikatanárunk, Dódi bácsi szokta mondani, ha valaki rosszul vezette le a példát a táblán: „Van itt minden, mint a szajáni búcsún.”

Szóval, 19-én délután már javában állt a kisbúcsú. Durrogott a lövölde, szóltak a színes kis kakasok a gyerekek szájában, nyekergett a verklmuzsika a körhinta meg a bolondkocsi tövében, rázendítettek a cigányok is a sátorban. A nagybúcsú napjára, első államalakító királyunk, és a szajáni templom védőszentjének ünnepére, 20-ára, a főutcán, Borbély Péter házától a templomkert-

kapuig, mindkét oldalon egymást érték a sátrak. Ám még a két keresztutcába is jutott belőlük: egy-egy lövölde italozó zenekarral. Az új iskola felőli oldalon, majdnem Ambrus kovácséig volt egy lövölde, hajóshinta, körhinta és egy italozó sátor. Az ellenkező utcában még egy italozó sátor, szintén zenével, mézeskalácsos, emléktárgyárus és bolondkocsi.

Délelőtt kilenc óra körül már olyan tömeg árasztotta el a főutcát teljes szélességében, hogy csak lassú lépésekben lehetett haladni. Édesapámnak az 1993. évi búcsúkor is eszébe jutott, hogy 1927-ben, amikor Kermenyákról lovas kocsival vitt engem keresztelni, csak nagy nehezen tudott átvergődni a két irányba hömpölygő tömegen. Szent István napján reggeli mise, tíz órakor pedig nagymise szokott lenni szószéki prédikációval. Ezekon – kevés kivétellel – Herresbacher Dénes kamarás úr misézett. A szószékekben rendszerint államalkotó királyunkról és nemzetünk történelméből, valamint a falu népének küzdelmes életéből szötte jegyzet nélküli példabeszédét. Ebben egy-egy bibliai történetet is beleékelve, Isten iránti tántoríthatatlan hitre, összetartásra és szeretetre kérte a híveket. Mély bársonyos hangjával tartósan belevészte az emberek szívébe a példabeszéd tanulságát.

Délután a Főutca három kocsmájának nagytermében megkezdődött a bál, a táncmulatság több száz fiatal részvételével éjfél után két óráig. Régebben a búcsú napján még 2–3 másik kocsmában is rendeztek bálát, azok is tömve voltak.

A 2000 lélek befogadására készült templom ilyenkor bizony szűknek bizonyult. Sokan az előcsarnokban, a lépcsőkön, de még kijebb is maradtak. Ezért az idősebbek inkább a kora esti vecsernyére mentek.